

УДК 7.01.013

В. А. Щурова,
кандидат архітектури,
доцент каф. дизайну архітектурного середовища, КНУБА

ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНОГО ПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ «ЛЮДИНА – СЕРЕДОВИЩЕ»

Анотація: Розглядаються складові системного підходу у формуванні предметного простору. Визначаються основні умови впливу оточуючого середовища на людину та їх віддзеркалення у поведінковій діяльності: ототожнення, перевтілення, запозичення. Підкреслюється взаємозв'язок між функціональним та естетичним аспектами.

Ключові слова: Середовище, дизайн-проекування, предметний простір, психофізіологічні особливості, формоутворення, образ.

Сутність системного дизайну розкриває взаємозв'язок його основних складових – «суб'єкт», «об'єкт», «середовище». Системний підхід віддзеркалює тенденцію переходу від розробки окремих предметів, малих архітектурних форм до проектування комплексів, ансамблів, які мають зв'язок між окремими складовими і зовнішнім середовищем.

У контексті «людина – середовище» предметний простір має відповідати потребам людини та її співвідношенню з простором, у якому вона знаходиться, особливостями сприйняття предметів і наслідками впливу на її внутрішній стан, які відбуваються після контакту людини з вищезазначеними елементами.

Для розробки конкретних прийомів, які мають стати в нагоді при формуванні предметного простору необхідними є впорядкування і систематизація практичної діяльності, заснованої на вивченні психофізіологічних потреб людини, метою якої являється досягнення оптимального результату найбільш продуктивним і доцільним способом. Вивіреним процес застосування методів і прийомів базується на методично розробленій системі операцій [1].

Зміст, концепція формування предметного середовища, яке має впливати на людину певним чином – створювати настрій чи нести інформацію, в процесі перекладання на проектно-художню мову веде до композиційного формоутворення і коригування ідеального проектного образу у відповідності до потреб соціально-культурного світу.

Одним з прийомів є «ототожнення» автора з об'єктом, який проектується – це особливий випадок перевтілення. Середовище створює архітектор, вживаючись в нього, насичуючи своїм сприйняттям дійсності, мірою

одухотворення, і, як результат, середовище має здатність «говорити саме за себе» формою простору, кольором, настроєм, яке запропонував архітектор [2]. Наприклад, палестрина – багатоголосний спів, знаходить уособлення арочних форм, які багатократно відлунюють звуки в архітектурних просторах. «Задача мистецтва – хвилювати серця» (Гельвецій) [3].

Другою важливою складовою дизайн-проекування предметного середовища у відношенні до людини є «перевтілення» її в актора, який грає на побудованій архітектором сцені за сценарієм, який він же створив шляхом розрахунку просторів для певної дії і порядку їх зміни. «Воображение на то и воображение, чтобы восполняют действительность» (Ключевський В.О.) [3]. Тобто людина, не знаючи сценарію, поступово виконує його, переповнюючись певними емоціями, що змінює її поведінку. Для людини, яка не приймає участі у події, тобто спостерігача, і люди, і архітектурне середовище виступають в ролі декорації. Роль категорії місця уявляється при розміщенні міських елементів у відповідності до певного сюжету, тобто пропонується одна з визначених схем поведінки [2].

Перетворення – акторське входження в образ може бути характерним і для спостерігача предметного простору. Задача – при створенні середовища відчувати себе її користувачем, технологом; задля цього знаходити факти, уявлення, ідеї. Сценарне моделювання при цьому має за мету прогнозування цілісної наочної уяви про образ життя і предметне середовище майбутнього. «Сцена» імітує реальні умови використання середовища, вона дозволяє спостерігати функціонування в предметному середовищі.

Третім прийомом є запозичення образів з області мистецтва. При цьому архітектурні аналогії містять особливі функціональні і символічні цінності, принципи ансамблевості, структурної цілісності. Пов'язуючи в художньому образі різні аспекти буття, архітектор утворює зміст. Зміст в рівній мірі відноситься і до автора проекту – як авторська тема, ідея, і до об'єкту проектування. Зміст середовища відображується і розуміється саме в образі. За допомогою дизайн-діяльності вихідний взірць поведінки у складеному середовищі при зміні форми та значення оточуючих фрагментів змінюється і являє собою новий взірць, сформований за задумом [2].

Проникненням архітектора у зміст буття інших країн і формування ідеї замислу з використанням символічних та філософських уявлень про світ та середовище тієї чи іншої країни відбивається не суб'єктивна думка, а діалог культур, в якому народжується новий зміст – новий образ. Поняття, традиції, стиль, напрямок мають відповідати певному задуму і широкій культурній свідомості людини, яка формує середовище.

Серед прийомів композиційного формоутворення слід відзначити прийом стилізації, масштабної гармонізації. До об'єктів гармонізації відносяться засоби і прийоми композиційного формоутворення, до візуальної структури – стилістика і прийоми стилізації, тобто перенесення візуальних ознак культурного взірця на елементи середовища.

Розмаїття і пізнавальність відносяться до якостей міських просторів. Цього ефекту можна досягти шляхом розробки фрагментів предметного середовища, які мають індивідуальні риси. Функціональне осмислення і композиційне оформлення предметного середовища засобами ландшафтного дизайну дозволяють перебороти фактор відчуження від природи [5]. Відчувається необхідність пошуку розумного компромісу між тим, що створено природою за законами всесвітньої гармонії, і тим, що формується людиною переважно з позицій функціональної необхідності.

Необхідність перетворення сучасного середовища обумовлена гостротою проблем хаотичного використання відкритих просторів, пов'язана з невирішеністю багатьох питань емоційного сприйняття людиною його найближчого оточення. Зміщення центру уваги відбувається в бік раціональності, а не емоційності, функціональності, а не естетичності [1].

Середовище, в якому знаходиться людина, сприймається як серія зорових образів і викликає ряд послідовних вражень. Сценарне регулювання ландшафтних компонентів за принципом різноманітності з логічним чергуванням середовищ них «подій» і емоційних пауз. Сприйняття фіксується з точки зору емоційної реакції людини.

Фантазія архітектора, яка знайшла втілення у проекті – спроба запропонувати суспільству нову мову «читання» середовища: «просторового спілкування» з середовищем [4].

У дослідженнях Г. З. Каганова проводиться аналогія між міським середовищем і текстом, який «читається» людиною в певній послідовності і побудований за «граматичними» правилами. Предметні об'єкти середовища при цьому мають свою морфологію – предметний склад, семантику – систему значень і синтаксис – структурний зв'язок окремих знаків [5].

Морфологія – розмаїття складових елементів середовища, таких, як: малі архітектурні форми, предметні комплекси, елементи зелених насаджень. До семіотики простору вчений відносить трактування системи знаків з певним змістом і характерними структурними зв'язками. Мова формоутворення предметів середовища полягає у використанні символічних геометричних фігур – Платонових тіл.

Водночас з полегшенням орієнтації у просторі відбувається осмислення кожного елемента, створюються додаткові засоби для підсилення ефекту

впливу на емоції людини, спонукаючи її до певних дій, руху або зупинки. Символічні інтерпретації дизайн-форм пов'язують візуальне сприйняття середовища з відчуттями і враженнями, які мали місце в минулому.

Синтаксис – просторова співзвучність і структурне впорядкування окремих елементів природи з урахуванням динамічних прийомів і їх розширення у середовищі [5].

Основні засоби формування предметного середовища – різноманітні об'єми, маси, предмети у просторі, обмеженому стінами будівель, у разі розглядання інтер'єрного простору, і спорудами або будівлями і ландшафтними елементами, при якому предметний простір відноситься до екстер'єру.

Аспект естетичний безпосередньо пов'язаний з якостями просторів, які ми сприймаємо за різноманітністю, виразністю, особливим колористичним рішенням, тощо. Наявність акцентів, які легко сприймаються і відкладаються у пам'яті, надають середовищу своєрідності, додаткової силуетної і пластичної виразності. Важливим є звернення до зорових асоціацій. Необхідними є просторові паузи між композиційними акцентами, що запобігає нагромадженню зайвих об'єктів підвищеної виразності. «Забота об излишнем часто соединяется с потерей необходимого» (Солон) [3].

Сполучення силуетів, чергування відкритих і обмежених просторів komponуються у цілісне утворення. Членування огороджуючих поверхонь, об'ємів, пластичність фасадів, використання різних фактур, матеріалів, кольорових співвідношень виступають як носії масштабу. За виразом відомого вченого А.В. Іконнікова: «Співвідношення маси і простору, пластика поверхонь – головні засоби архітектурної мови» [6].

Одним з напрямків є спроба об'єднання різнорідних міських просторів у цілісне утворення. До них відносяться прийом колористичної організації просторів великих районів, стилізація у єдиному ключі середовищ них об'єктів. Ландшафтний дизайн – прийом формування просторових умов і наповнення середовищ них ситуацій за допомогою елементів природи. Основні його задачі: формування мікроклімату, обліку середовища, покращення практичних властивостей. Штучні матеріали, які імітують природні створюють оригінальний, неповторний предметний простір з використанням пагорбів і скель з пластику, скла, дзеркал.

При формуванні просторів важливими є зручне зонування, потік наповненості, динамічності. Гармонійність реалізується при дотриманні наступних ознак: присутність властивостей цілого в його частинах, супідрядність частин в цілому, співрозмірність, врівноваженість частин цілого. Важливо також зазначити, що кожний предмет, як складова предметного середовища має свою зону впливу, яка формує межу оптимальності його

сприйняття. Об'ємно-просторові характеристики впливають на комфортність середовища з урахуванням сприйняття і психологічної реакції спостерігача. На перший план виходять наступні проблеми: досягнення масштабності сукупного предметного наповнення як по відношенню до людини, так і по відношенню до оточуючого простору. Активна роль споживача в художньому освоєнні середовищних об'єктів визначає зворотний зв'язок – «людина – середовище».

Література

1. Соловьев Ю.Б. Методика художественного конструирования/ В.Ф. Сидоренко, Л.А. Кузьмичев и др. – М.: ВНИИТЭ, 1983. – 166 с.
2. Шимко В.Т. Комплексное формирование архитектурной среды. Кн. 1 Основы теории. – М.: СПЦ-принт, 2000. – 108 с.
3. Мудрость тысячелетий. Энциклопедия/ Сост. Н. Березин. Под общ. Ред. А. Янак. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2006. – 830 с.
4. Пучков А.А. Поэтика античной архитектуры. – Киев: Феникс, 2008. – 992 с.
5. Нефедов В.А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. – Санкт-Петербург, 2002. – 295 с.
6. Ефимов А.В. Дизайн архитектурной среды: Учеб. Для вузов/ Г.Б. Минервин, А.П. Ермолаев, В.Т. Шимко, А.В. Ефимов, Н.И. Щепетков, А.А. Гаврилина, Н.К. Кудряшев. – М.: Архитектура-С, 2006. – 504 с.

Аннотация

Рассматриваются составляющие системного подхода в формировании предметного пространства. Определяются основные условия влияния окружающей среды на человека и их отражение в поведенческой деятельности: отождествление, превращение, заимствование. Подчеркивается взаимосвязь между функциональными и эстетическими аспектами.

Ключевые слова: Среда, дизайн-проектирование, предметное пространство, психофизиологические особенности, формообразование, образ.

Annotation

Considerate composition parts of system approach in forming of object space. Define general conditions of influence the environment on people and their reflection in behavioral activity: identification, transformation, adoption. Underline the correlation between functional and esthetical aspects.

Key words: environment, design-projecting, object space, psychophysical peculiarities, forming, image.